

Prvi odlomek je igriv in hkrati poln temne slutnje: »Kaj je to, smrt? / Mi smrti ne poznamo. / Kot bi pokrili / bel prt čez spečo mamo?« Gre za verze iz pesmi *Otroci in gozd* avtorja Franceta Forstneriča.

Druga pesem je v celoti skorajda aforistično zgoščena: »Smrt je najbolj / živa med nami, / ker nas vse / preživi.« Avtor verzov je Niko Grafenauer.

Tretji odlomek predstavlja srhljivo stvaren vrhunec skrbno odmerjenega baladnega stopnjevanja: »Sta se spet skregala na smrt?! / Kaj je nimaš rad? / *Igrala sva se na balkonu / in je padla v prepad.*« Gre za predzadnjo kitico pesmi Borisa A. Novaka *Sodobna balada*.

Četrta pesem je zabavna in ironična, v njej namreč spregovori smrt sama: »Smrt je smrtno utrujena / splezala v skalno prebivališče. / Tukaj bom v miru počivala. / Če me kdo rabi, naj me ne išče.« Avtor pesmi z naslovom *Smrt* je Dane Zajc.

Peti odlomek je dvoumen prav zaradi svoje navidezne preprostosti: »Zakaj umirajo ljudje? / Umre se tako, / pravzaprav enostavno / in lahko ...« Avtorica verzov iz pesmi *Zakaj umirajo ljudje in zakaj se umre* je Saša Vegri.

Šesti odlomek s kančkom grenkobe učinkovito zaokrožuje razigrano lokalno umeščeno pesem: »Tiste, ki imajo dolge korake, / pelje pot v Košake. / Vsem živim pa je najtežje / priti na Pobrežje.« Verzi so iz pesmi *Križem po Mariboru* avtorja Slavka Juga.

Sedmi odlomek je zabavljajško črnohumoren: »Prvi november praznik je čuden. / Ker mrtvi praznujejo, živi žalujejo. / Pokopališče kraj je obljuden, / žurka za vse, ki v grobovih stanujejo.« Verzi so iz pesmi *Posmrkani šal*, njen avtor pa je --- neki Gombač.

Alenka Spacal

Ljubljana

SODIJO TEME SPOLA IN ISTOSPOLNE USMERJENOSTI V MLADINSKI KNJIŽEVNOSTI ŠE VEDNO MED TABUJE?

Čeprav tabujev kot družbenih fenomenov nisem nikdar natančneje raziskovala, bi večino tem, s katerimi sem se ukvarjala tako v teoriji kot tudi v umetniških praksah, z zunanje perspektive lahko označila za tabijske. Od kar delujem na področju feministične vizualne teorije in lezbičnih kulturnih študij, se ukvarjam z vprašanji spola in istospolne usmerjenosti. Sama omenjenih tem sicer ne razumem v kontekstu tabujev, čeprav vem, da so v širši družbi največkrat še vedno tako pojmovane. Zame te teme ne sodijo med tabuje ne takrat, ko o njih pišem in predavam za odrasle, in ne tedaj, ko z njimi nagovarjam otroke. Šele pogled od zunaj, pogled z distance, mi razkriva, da večina posameznic in posameznikov v današnji družbi omenjene teme še vedno razume kot drugačne. Prav zato nameravam v pričujočem eseju pretresti nekatera vprašanja, ki se nanašajo na (ne)tabuiranost tem spola in istospolne usmerjenosti v mladinski literaturi.

Pred leti se je na enem od simpozijev revije *Otrok in knjiga* govorilo o temi drugačnosti. Letos so bili na vrsti tabuji. Temi sta si zelo sorodni, kar kaže na dejstvo, da na področju mladinske književnosti narašča zanimanje za premislek t. i. robnih vsebin, ki odstopajo od prevladujočih normativnih tem v leposlovju za mlade in najmlajše. Knjige, ki izpostavljajo marginalizirane vsebine, so v mladinski literaturi zadnja desetletja vse bolj prisotne. Če postaja v mladinskih romanih obravnavanje najrazličnejših, do nedavnega še tabuiranih tem, nekaj običajnega, pa je mogoče zaslediti veliko več zadržkov pri vključevanju tabujskih vsebin v leposlovje za mlajše otroke. Zdi se, da sprožajo teme, ki so v knjigah za najstnice in najstnike že detabuirane, na slikaniškem področju veliko več dvomov. Ob uvajanju nenormativnih vsebin v slikanice se kot prvo pojavlja vprašanje starostnih stopenj. Kako zgodaj se otroke lahko seznanja z vsebinami, ki sicer v širši družbi veljajo za problematične? Katere teme so že primerne za obravnavo v slikanicah in katere še ne? Kako pisati v literaturi za najmlajše o temah, ki celo odraslim največkrat še vedno predstavljajo nelagodje?

Zasledila sem, da se na področju mladinske književnosti ob obravnavi tabujev večinoma navaja problematične, negativne ali neprijetne vsebine, kot so na primer smrt, bolezen, nasilje, zloraba, vojna, droge ipd. Vedno znova sem presenečena, ko se med temi težkimi, temačnimi in bolečimi vsebinami pojavi tudi tema istospolne usmerjenosti. Sama razumem homoseksualnost prav nasprotno. Kot razkrita in v družbi aktivno delujoča lezbijka doživljam lezbičnost v kontekstu najbolj pozitivnih vrednot kot nekaj zaželenega, prijetnega, lepega, svetlega, samoumevnega in predvsem kot nekaj, na kar sem ponosna. Vsakokrat znova me šele soočenje s prevladujočim mnenjem v širši družbi spomni, da očitno živimo v času, ko je istospolna usmerjenost še vedno močno zaznamovana. Sprašujem se, če je homoseksualnost posledično tudi na področju mladinske literature še vedno tako zelo tabuirana. Darja Lavrenčič Vrabec, ki je v besedilu »Bolečina odraščanja: droge, seks in ...« (*Otrok in knjiga*, 52, 2001) pisala o procesih detabuiranja določenih tem v mladinski literaturi, je med temami, ki naj bi bile ob koncu 20. stoletja že detabuirane, izpostavila tudi homoseksualnost. O (de)tabuizaciji homoseksualnosti v mladinski književnosti sta pisali tudi Marta Pirnar v knjigi *Tok / protitok: Konstrukcija in reprezentacija homoseksualne identitete v 20. stoletju* (Založba ŠKUC, Lambda, 2006) in Kristina Picco v dveh delih besedila »Prisotnost otroških in mladinskih literarnih besedil z gejevsko/lezbično tematiko v slovenskem prostoru« (*Otrok in knjiga* 80, 81, 2011). V tem smislu me je letos razveselila tudi novica, da je bil roman Suzane Tratnik *Ime mi je Damjan* izbran za nacionalni projekt spodbujanja bralne kulture Rastem s knjigo. Takšni premiki vsekakor kažejo, da se na področju mladinske književnosti spreminja odnos do del, ki obravnavajo LGBTQ osebe (lezbijke, geje ter biseksualne, transseksualne, transspolne in queer osebe). Po drugi strani pa si ne smemo zatiskati oči pred homofobijo, ki je še vedno močno prisotna na vseh ravneh družbe. Na mnenje večine, ki še ni dovolj zrela za demokratične zahteve po enakopravnosti vseh državljanov in državljanek, in sicer tudi če gre za pravice otrok, je pokazal izid referenduma o Družinskem zakoniku leta 2012. Predpostavljam, da bi bila v naši državi večina tudi proti pisanju o homoseksualnosti za najmlajše. V družbi, kjer patriarhalne vrednote še zdaleč niso presežene, bi se iz čistega strahu pred spremembami nekatere tabuje najraje v neskončnost ohranjalo ter vzdrževalo v njihovi sveti in magični moči. To spominja na arhaične družbe, ki jih je preučeval Jean Cazeneuve v *Sociologiji*

obredja (Studia Humanitatis, ŠKUC in Filozofska fakulteta, Ljubljana, 1986), kjer je pokazal, da tabuji »varujejo veljavni red pred slehernim napadom tistega, kar se izmika redu« (str. 253).

So torej lezbičnost, gejevstvo, biseksualnost, transspolnost in transseksualnost še vedno tiste neprijetne, nedotakljive oziroma »prepovedane« teme, o katerih bi morali v javnosti molčati ali samo skrivoma šepetati? Prav nasprotno, menim, da so to teme, o katerih bi morali vse več in vse glasneje govoriti ne le odraslim, temveč bi se morali o teh vsebinah pogovarjati tudi z mladimi in celo najmlajšimi. To so teme, za katere bi bilo prav, če bi se o njih pisalo, in sicer ne le v mladinski literaturi, temveč tudi v slikanicah za otroke. Zdi se mi, da to niso teme, na katere bi morali otroci čakati do pozne najstniške dobe, temveč bi bilo najbolje, če bi se z njimi lahko soočili že takoj, ko bi jih lahko razumeli. Če bi se že male otroke začenjalo seznanjati z raznolikostjo sveta in oseb, ki jih obkrožajo, bi bilo manj možnosti, da bi se kasneje razvili v odrasle osebe, ki bi bile homofobno, seksistično, ksenofobno, rasistično, nacionalistično ali kakorkoli negativno naravnane do raznolikih posameznikov ali posameznic v družbi. V najstniški dobi je potem mnogo težje razbijati in rušiti tabuje, ki so se v obliki stereotipov in predsodkov do vseh »drugačnih« oblikovali že v otroštvu.

O drugih in drugačnih ter o pojmu drugosti

Če sem predhodno omenila »drugačne« in besedo zapisala pod narekovaji, bi pri tem želela poudariti, da se omenjenemu pojmu sama najraje izogibam, a bi mu na tem mestu vendarle namenila nekaj vrstic. S terminom drugačnosti, ki je največkrat slabšalno zaznamovan, se navadno označuje vse tiste, ki kakorkoli odstopajo od prevladujoče večine. To je sicer odvisno od perspektive gledišča, saj je vsakdo za nekoga lahko drugi in s tem drugačen. Vendar je vseeno bolj ali manj jasno, kdo je v neki družbi označen za drugačnega. Predstavnice in predstavniki manjšin vseh vrst so v odnosu do večine, torej do tistih, ki vzpostavljajo norme, navadno opredeljeni za druge in s tem drugačne. Večina je največkrat izključljivo naravnana do vseh oseb, ki s svojimi posebnostmi kakorkoli odstopajo od umetno vzpostavljene normativnosti. Pri takšnem vrednotenju se neupravičeno vzpostavlja nekakšna hierarhija, ki nekatere osebe v družbi postavlja nad druge, zaradi česar je posledično nekaterim zagotovljeno tudi več pravic kot drugim. Namesto pozitivnega spodbujanja raznolikosti, različnosti in pestrosti posameznic in posameznikov v družbi, se v negativnem smislu izpostavlja drugačnost. Ob fenomenu drugačnosti velja premisliti tudi pojem drugosti.

Na teoretičnem področju me je z obravnavo pojma drugosti v smislu spola najbolj nagovorila Simone de Beauvoir. Ko je francoska teoretičarka pred več kot pol stoletja v eni najpomembnejših feminističnih knjig vseh časov, ki nosi pomenljivi naslov *Drugi spol*, obravnavala zgodovinsko pozicijo ženskosti kot drugosti, je hkrati predstavila pojem drugosti v širšem smislu. Ob primerjavi judovskega, črnkega, proletarskega in ženskega vprašanja je izpostavila, da nastanejo vse pozicije drugosti skozi svoje nasprotje. Drugost je označila za temeljno kategorijo človeškega mišljenja, saj se po njenem nobena skupnost ne definira kakor Eno, ne da bi sebi nasproti nemudoma postavila Drugega. Pri tem je navedla različne kategorije tako izpeljanih drugosti, in sicer od Judov za antisemite, črncev za ra-

siste, domorodcev za koloniste do proletarcev za kapitaliste. V navezavi na Hegla je zapisala, da se v zavesti sami nahaja sovražnost do vsake druge zavesti in da se subjekt »vzpostavlja samo skozi nasprotnost: uveljaviti se hoče kot bistveno in drugega postaviti kot nebistveno, kot objekt.« Ob primeru domačina, ki se odpravi na potovanje in zgroženo opazi, da so v sosednjih deželah domačini, ki zdaj njega gledajo kot tujca, pa je Simone de Beauvoir pokazala, kako vsaki kategoriji drugosti druga zavest nasproti postavlja recipročno hotenje. Edina kategorija drugosti, za katero takšna recipročnost ne velja, je po njenem kategorija drugosti, ki se nanaša na ženske, in v zvezi s katero se je spraševala, kako je mogoče, da se med spoloma ta recipročnost ni vzpostavila in da se je eden od členov uveljavil kot edini bistveni in pri tem zanikal vsakršno relativnost glede na svojega soodnosnika ter ga definiriral kot čisto drugost. Čudilo jo je, da ženske ne spodbijajo vrhovne oblasti moških, saj se po njenem noben subjekt že v začetku in samodejno ne postavi kot nebistven (*Drugi spol. Dejstva in miti*, 1. knj., Delta, Ljubljana, 1999, str. 16).

Večkrat se sprašujem, če je tudi homoseksualnost v primerjavi s heteroseksualnostjo izpeljana pozicija, pri kateri omenjena recipročnost ne velja. Heteroseksualno naravnane osebe, ki v družbi dejansko predstavljajo večino, hkrati pogojujejo tudi normo. Vendar tovrstna normativnost v družbi ne bi smela vplivati na temeljne človekove pravice, ki so za nekatere vzpostavljene in za druge ne. Ob tem se zastavlja vprašanje, če smo homoseksualno naravnane osebe za heteroseksualno orientirane osebe bolj druge kot obratno. Zdi se, da bi temu lahko pritrdili prav zato, ker vsi živimo v heteronormativni družbi. Čeprav je večina homoseksualnih oseb rojenih v heteroseksualnih družinah in vzgajanih v heteronormativni družbi, to dejstvo ne bi smelo narekovati hierarhije, ki postavlja ene nad druge.

Sama kot lezbijka heteroseksualnih oseb nimam za druge in drugačne. Zame so drugi predvsem homofobi. Enako kot ženska ne doživljam kot drugih vseh moških, temveč predvsem posameznike s seksistično in patriarhalno miselnostjo. Zame niso drugi pripadniki nebelih ras, temveč rasisti. In podobno kot druge pojmem tudi nacionaliste in ksenofobe.

Če razmišljanje o drugosti in drugačnosti navežem na temo tabujev v mladinski književnosti, potem lahko zapišem, da v literaturi za otroke v kontekstu tabujev ne razumem del, ki na pozitiven in afirmativen način obravnavajo teme spola in istospolne usmerjenosti. Sama bi najmlajše prav nasprotno najraje obvarovala pred deli s homofobnimi in seksističnimi vsebinami. Homofobije med slikanicami na srečo nisem zaznala, saj je homoseksualnost pri nas še vedno tako tabuirana, da se je otrokom ne omenja niti v negativnem smislu. Vsekakor pa je v slikanicah še vedno mogoče zaslediti preveč seksizma in stereotipnih pojmovanj spola. Pri tem ne mislim le na ljudske in klasične umetne pravljice, temveč žal tudi na besedila sodobnih pisateljev in celo pisateljic ter tudi na ilustracije. Vendar se na tem mestu ne bom podala v analizo tovrstnih del, temveč se bom raje vrnila k tabujem in izpostavila primer mladinskega romana, ki temo drugačnosti izpostavlja v izjemno pozitivni luči.

V mladinski literaturi je tema drugačnosti po mojem mnenju na najboljši možen način obravnavana v romanu Johna Boyna z naslovom *Osupljiva zgodba Barnabyja Brocketa* (Miš, 2013). Omenjeni mladinski roman bi lahko označila kar za hvalnico drugačnosti. Pisatelj je razmišljanje o drugačnosti v odnosu do normalnosti podal skozi fantazijsko pripoved osemletnega dečka, ki se mu starši zaradi njegove nenavadnosti odpovedo. Barnaby je prišel na svet s prirojeno

gravitacijsko motnjo, zaradi katere se ni mogel podrežati zakonu težnosti. Kot tretji otrok se je rodil v družino, ki je bila do njegovega rojstva videti povsem navadno. Njegova starša sta se imela za nadvse normalna in nista marala ljudi, ki bi bili neobičajni in ki bi kakorkoli zbudili pozornost. Svojega letečega sina, ki se ni mogel obdržati na tleh, temveč je lebdel v zraku, če so ga držali na povodcu, sta se izjemno sramovala. Ker se po osmih letih nikakor nista mogla sprijazniti z njegovo drugačnostjo, sta se mu naposled enostavno odrekla. Mama ga je nekega dne spustila v nebo in Barnaby je odletel dogodivščinam naproti. Na poti okoli sveta je srečeval same zanimive ljudi, ki jim je bilo skupno to, da so kar najbolj odstopali od družbenega povprečja. Večini so se starši odpovedali, ker niso ustrezali njihovim merilom. Čeprav je dečkova zmožnost letenja povsem fantazijska, pa so drugačnosti tistih, ki mu pridejo naproti, v našem svetu zelo realne. Ob njihovih likih je pisatelj razgrnil celo vrsto družbenih tabujev. Barnaby je na svojem popotovanju srečal starejši lezbični par, mladega umetnika, ki je za preživetje čistil okna, novinarja z ožganinami na obrazu ter množico posebnžev, ki so bili ugrabljeni v cirkuško skupino, kjer so jih imenovali »Spakovje«. Ob svojih sopotnikih je spoznaval, da ne bi bili srečni, če bi živeli življenja, za katera bi drugi mislili, da so normalna. Posameznice in posamezniki, ki so mu prišli na pot in naj bi veljali za drugačne, so se njemu zdeli popolnoma normalni. Takšni sta se mu zdeli tudi starejši prijateljici, ki v romanu sicer nista eksplicitno poimenovani kot lezbijki, a je razvidno, da sta par. Ko se je Barnaby o njuni normalnosti pogovarjal s Palmiro, mu je odgovorila: »Njuna predstava o drugačnosti je po naključju drugačna od predstave drugih. Ampak to je svet, v katerem živimo. Nekateri ljudje preprosto ne morejo sprejeti nečesa, kar je zunaj njihove izkušnje.« (Str. 106.) Pisatelj knjigo konča s presenetljivim in pretresljivim koncem, ki predstavlja odličen zagovor drugačnosti. Barnaby spozna, da je njegova drugačnost pravzaprav posebnost, zato se ji ne želi odreči. Ne želi se odpovedati letenju. Ne želi postati nekdo drug. Ponosen je na to, da je prav takšen, kakršen je in kakršen se je rodil, pa čeprav drugačen od drugih.

V kakšnem smislu je tema spola razumljena kot tabu?

Spol sam po sebi navadno sicer ni pojmovan kot nekaj tabuiranega, sploh če ga razumemo v binarnem kontekstu kot moški ali ženski spol. Možnost množstva spolov ali interspolnih identitet je v tem smislu povsem spregledana ali celo zanikana. Vsi, ki so podvrženi patriarhalni miselnosti, si prizadevajo ohraniti nespremenjeno strukturo zgolj dveh prevladujočih spolov, ki morata biti enoznačno in nedvomno določljiva v kontekstu moškosti ali ženskosti. Takoj, ko se izpostavi obstoj različnih spolov in zagovarja gibljive spolne identitete, nastane težava. O težavah in problemih v zvezi s spoli je pisala že Judith Butler. Metaforo težav je v zvezi z določljivostjo spola izpostavila že v samem naslovu knjige *Težave s spolom: feminizem in subverzija identitete* (Založba ŠKUC, Lambda, 2001), ki predstavlja temeljno delo za raziskovanje spola ne zgolj znotraj feministične teorije, temveč v najširšem okviru študij spola, lezbičnih in gejevskih študij ter queer teorije. Avtorica je postala ena pomembnejših teoretičnih figur s tega področja prav zato, ker je subverzivno zamajala uveljavljeni binarizem spolov in s tem ponudila teoretični model za vse tiste osebe nenormativnih identitet, ki se v kontekstu spola

in seksualnosti ne uvrščajo v klasično binarno strukturo moškosti in ženskosti. Težave torej nastopijo takoj, ko začnemo o spolu razmišljati izven ustaljenih norm.

Po drugi strani je lahko problematično že samo raziskovanje spola, in sicer tudi v primerih, ko se raziskuje zgolj ženski spol v odnosu do moškega spola. Feministične teoretičarke so pokazale na nesorazmerje v pojmovanju obeh prevladujočih spolov, med katerima se je dolgo vzpostavljala hierarhija, ki še danes vpliva na vrednotenje enega in drugega spola. V dvatisočletni zgodovini zahodne filozofije in kulture spola znotraj dvojiškega sistema nista bila obravnavana enakovredno. Moški spol je bil večinoma razumljen kot primaren, univerzalen in normativen. Ženski spol, ki je bil pogosto pojmovan šele v odnosu do moškega spola, je bil pogosto pojmovan kot drugi spol. V predhodnem razdelku sem že izpostavila *Drugi spol*, v katerem je Simone de Beauvoir obravnavala izpeljano pozicijo ženskosti kot drugosti. Če sem predhodno zapisala, da sam spol, če je razumljen zgolj kot moški ali ženski, ni pojmovan v kontekstu tabujev, pa menim, da je raziskovanje spola že precej bolj zaznamovano. Saj vemo, kakšen je v naši družbi prevladujoči odnos do vede, ki preučuje ženski spol in pozicijo žensk v družbi. Na tem mestu ne bi želela natančneje obravnavati stališč antifeminizma.

Če se vprašamo, zakaj naj bi ukvarjanje s spoli predstavljalo tabu, je odgovor več kot očiten. Raziskovanje spolov ne razkriva le družbene hierarhije med spoloma ali med spoli, temveč kaže tudi na vse ostale neenakosti v družbi, in sicer med različnimi spolnimi usmerjenostmi, razredi, generacijami, rasami in narodi. Proučevanje ene marginalizirane skupine, na primer žensk, kaže tudi na vse ostale robne pozicije v družbi. Razkrinkavanje patriarhalnega družbenega ustroja je v širši družbi na splošno nezaželeno, saj ruši tradicionalne vzorce vseh normativnih identitet. Na to je izjemno premišljeno pokazala že Virginia Woolf v odličnem protivojnem, antiseksističnem in protikapitalističnem eseju *Tri gvineje*, kjer je izpostavila povezavo med seksizmom in fašizmom.

Feministično raziskovanje temelji na preučevanju ženskega spola, vloge žensk v širši družbi in tudi odnosu med ženskami in moškimi. Tovrstna perspektiva se na področju lezbičnega feminizma, lezbičnih in gejevskih študij, študij spola ter queer teorije z enega ali dveh spolov razširi na raziskovanje množstva spolov oziroma na proučevanje spola v najširšem smislu in posledično ne le na obravnavanje istospolnih identitet, temveč celotne LGBTQ populacije. Spol je razumljen kot tabu vselej, kadar ni pojmovan v smislu heteronormativne matrice zgolj dveh jasno prepoznavnih spolov. Spol je tabuiran vsakokrat, ko govorimo o nenormativnih spolnih identitetah, o več spolih, o množtvu spolov, o gibljivih spolnih identitetah, o medspolnih ali interseksualnih identitetah.

Ali avtorska slikanica *Mavrična maškarada* izpostavlja tabuje?

Ko sem bila kot avtorica *Mavrične maškarade* (Založba ŠKUC, Lambda, 2013) povabljena na simpozij z naslovom *Tabuji v mladinski književnosti*, sem se najprej vprašala, če naj bi to pomenilo, da moja slikanica s temo spolov in posredno tudi s temo istospolne usmerjenosti načenja tabuje. O svoji prvi slikanici sem v pričujoči reviji sicer pisala že lani v eseju »Tema spola v avtorski slikanici *Mavrična maškarada*«, ki je bil objavljen v rubriki »Pogled na svoje delo« (*Otrok in knjiga*, 88, 2013), zato se bom na tem mestu kolikor se le da skušala ogniti ponovitvam.

Kot je iz pričujočega eseja lahko razvidno, namen moje slikanice primarno ni bil v načenjanju kakršnihkoli tabujev, čeprav večina že ob omembi tem spola in istospolne usmerjenosti prepozna tabuirane teme. Temo spola sem v sodobni pravljici izpostavila v luči nenormativnih spolnih identitet, torej posredno tudi v kontekstu homoseksualnosti in vseh LGBTQ vsebin. Z njeno vsebino nisem želela nikogar šokirati ali vznemirjati. V slikaniški obliki sem želela enostavno predstaviti teme, s katerimi se ukvarjam na vseh področjih svojega delovanja ter ustvarjanja in ki sem jih v leposlovju za otroke pogrešala. Gre za teme, ki jih poznam in ki se me tudi osebno najbolj dotikajo. Nisem iskala tem, ki bi bile modne ali ki bi bile zaradi svoje nenavadnosti privlačne kar najširšemu krogu bralstva. Ustvariti sem želela avtorsko slikanico, med snovanjem katere bi sama čimbolj uživala in posledično nato tudi vsi, ki bi jo brali, poslušali ali si jo ogledovali. Na poetičen način sem želela najmlajšim spregovoriti o temah, o katerih se v naši družbi še vedno premalo govori, čeprav so prisotne povsod okrog nas in se dotikajo tudi marsikaterega otroka. Ob različnih živalskih likih sem želela pokazati na možnost obstoja različnih spolov in spolnih identitet. Želela sem opozoriti na dejstvo, da spoli niso tako enoznačne in nespremenljive entitete, kakor mislijo številni odrasli, temveč da jih lahko tudi preprišujemo, dvomimo v njihovo trdno gotovost in še več, da se z njimi igramo. Z idejo o igrivosti spolov sem parafrazirala koncept Judith Butler o performativnosti spolov. S tem sem želela tudi odrasle opozoriti na dejstvo, da binarni spolni sistem, ki se otrokom kar naprej vsiljuje v večini slikanic, vendarle ni edini obstoječ. Žal ne moremo mimo dejstva, da zelo veliko slikanic še vedno nastaja z neozaveščene perspektive spolov in spolnih vlog. Večina, ki je tako zelo ujeta v dualno logiko zgolj dveh spolov, niti ne razpozna, kaj naj bi bilo s prevladujočim, a največkrat stereotipnim pojmovanjem moškosti in ženskosti lahko narobe. Prav zato, ker se počutijo varne le v preverjenem heteronormativnem svetu, posledično tudi ne pristajajo na svobodne razsežnosti spolnih identitet in niso naklonjeni temu, da bi do otrok prišla sporočila, ki bi se kakorkoli razlikovala od tradicionalnih pojmovanj moškosti in ženskosti. Redko se razmišlja o otrocih, ki ne sodijo v tovrstne kalupe in jih prevladujoči načini dojemanja spolnih razmerij lahko zelo omejujejo in onesrečujejo. Pozablja se na vse tiste otroke, ki se ne počutijo udobno s spolom, ki jim je biološko dodeljen. Prav tako večina pozablja tudi na otroke, ki odraščajo v istospolnih družinah. Večina bi tudi najraje spregledala vse homoseksualne osebe, s katerimi se otroci srečujejo v vsakodnevem življenju. Premalo pozornosti se namenja otrokom, ki bodo morda odrasli v LGBTQ osebe. Večina misli, da postaneš lezbijka, gej ali transspolna oseba šele, ko odrasteš. Zdi se, da je za večino tudi nepomembno dejstvo, da otroci vendarle odraščajo v demokratični družbi, kjer soobstajajo najrazličnejši posamezniki in posameznice z različnimi spoli, spolnimi identitetami, spolnimi usmerjenostmi, vezami, odnosi, družinami in ljubeznimi.

Nekateri menijo, da s stališči o pluralnosti spolov samo begamo male otroke, ki so se ravno navadili na razlikovanje med deklicami in dečki. Toda takšno enoznačno zavedanje spola temelji le na biološki razliki, ki je anatomsko pogojena. Pri tem ne dajejo nikakršnega poudarka družbenim razsežnostim spola, v katerem se vzgaja otroke. Žal se večinsko razumevanje spola začne in konča pri biološkem spolu. Toda otrok ne bi smeli podcenjevati in misliti, da niso sposobni doumeti vseh svobodnih prostranstev spola. Težava je bolj v tem, da družbenih in kulturnih dimenzij spola nočejo razumeti niti odrasli, ki vzgajajo otroke. Sama

sem ob snovanju slikanice izhajala s stališča, da so otroci v pravljичnem obdobju kot najsvobodnejša bitja še dovolj odprti za različne načine razumevanja spolov.

Želela sem si, da bi *Mavrična maškarada* izšla prav pri Založbi ŠKUC, v zbirki Lambda, kjer izhajajo knjige z gejevskimi, lezbičnimi, transspolnimi ter queer tematikami in vesela sem, da je urednik Brane Mozetič podprl mojo idejo. Zdelo se mi je, da bi bila za slikanico to lahko odlična popotnica, saj je zaradi specifične usmeritve same založbe vsem že takoj jasno, za kakšne vrste vsebino gre. Založba je navadno neke vrste osebna izkaznica knjige. Niti v besedilu pravljice niti na platnicah slikanice, ki je v prvi vrsti namenjena otrokom, namenoma nisem uporabila nikakršnih feminističnih in lezbičnih označevalcev, ki sicer predstavljajo del mojega utečenega besedišča v pisanju za odrasle. Hkrati sem tudi želela, da avtorska slikanica v estetskem smislu z besedilom in ilustracijami najprej spregovori v prostoru in času sama.

Ob izidu *Mavrične maškarade* sem bila v enem od intervjujev vprašana po odzivih najmlajših na teme, ki sem jih obravnavala. Takrat je slikanica še dišala po tiskarni in še ni dovolj zaživela med otroki, da bi lahko zares odgovorila na vprašanje. Lažje bi odgovorila sedaj, ko je knjiga stara že več kot eno leto in je za mano tudi nekaj pripovedovalskih izkušenj, med katerimi sem ob neposrednih in pristnih odzivih otrok lahko vedno sproti ugotavljala, kako jih pravljica nagovarja in kako jo doživljajo. Odzivi so bili precej raznoliki in vezani tako na različna leta poslušalk in poslušalcev kot tudi na prostore, v katerih sem pripovedovala. Za konec pričujočega pisanja bi izpostavila pripetijo po enem od mojih pripovedovanj, s katero bi morda deloma lahko odgovorila tudi na vprašanje iz naslova pričujočega eseja. Na Slovenskih dnevih knjige, ki so bili letos v Mariboru prav tako organizirani na temo tabujev, sem pravljico iz svoje avtorske slikanice pripovedovala na Grajskem trgu tretjemu razredu ene od mariborskih osnovnih šol. Nekateri otroci so bili na koncu nekoliko presenečeni, ker niso vajeni, da bi se pravljica zaključila s srečnim lezbičnim koncem. Velika večina otrok je še vedno zelo ujeta v prevladujoče heteronormativne vzorce, po katerih se ob zaključku pravljice pričakuje srečen heteroseksualni konec. Če bi moja želva, ki na začetku pravljice še ne pozna svojega spola, na koncu ugotovila, da je želvak, ki bi na plesišču zaplesal z želvo, bi bilo vsem jasno, za kaj gre. Ko pa so otroci ugotovili, da sta obe moji želvi puncji, nekemu dečku to nikakor ni bilo jasno in je dejal, da kaj takega ni mogoče, saj je to samo za fante. Sošolec mu je odgovoril, da je mogoče in da sta potem to dve pederki. Slabšalni izrazi se očitno kujejo sproti, in sicer lahko že pri »nedolžnih«
otročih, ki so že povsem vpeti v predsodke in stereotipe homofobno naravnane sveta. Ob tem dogodku mi je postalo jasno, da homoseksualnost v naši družbi še vedno predstavlja tabu. Čeprav sama nočem pristajati na tabuiranost lezbičnosti, me občasno kakšen pripetljaj vendarle spomni, v kakšnem času in prostoru še vedno živimo. Očitno je naša naloga med drugim še vedno tudi detabuiranje istospolne usmerjenosti in sorodnih tem, če si to želimo ali ne. Morda je to tudi ena od nalog *Mavrične maškarade*, prve LGBTQ slikanice pri nas, čeprav moj namen v času njenega snovanja zagotovo ni šel v to smer.